

Alfons Calera és llicenciat en medicina i cirurgia per la Universitat de València i tècnic superior en prevenció de riscos laborals, especialitzat en higiene industrial, ergonomia i psicologia aplicada a la prevenció. Ha exercit com a tècnic de qualitat ambiental per a la Conselleria de Sanitat i Consum de la Generalitat Valenciana i també ha treballat com a professor de sanitat ambiental.

Entre 1994 i 1998 va ocupar el càrrec de tècnic superior en el Gabinet de Salut Laboral i Medi Ambient de Comissions Obreres. Actualment, és el coordinador de l'Àrea de formació de l'Institut Sindical de Treball, Ambient i Salut (ISTAS), que depèn del sindicat Comissions Obreres.

Una entrevista de Lluís Reales

Alfons Calera

Metge i coordinador de l'Àrea de formació de l'Institut Sindical de Treball, Ambient i Salut (ISTAS)

"L'augment de les malalties professionals és imparable"

Quines són les funcions de l'Institut Sindical de Treball, Ambient i Salut (ISTAS)?

L'ISTAS és una fundació autònoma, de caràcter tecnicosindical, promoguda per la Confederació Sindical de Comissions Obreres (CCOO) amb l'objectiu d'impulsar activitats de progrés social per a la millora de les condicions de treball, la protecció del medi ambient i la promoció de la salut dels treballadors i les treballadores en l'àmbit de l'Estat espanyol. Aquesta fundació va començar a funcionar el maig de 1996.

La raó de ser de l'ISTAS és donar suport a l'acció sindical en matèria de salut laboral i de protecció del medi ambient. Manté, com a principis d'actuació, l'autonomia i el rigor propis de l'assessorament tècnic, així com el principi de no-ingerència en els processos de decisió sindicals. Com a fundació sindical, l'ISTAS sotmet la seva orientació, planificació i gestió al control d'un patronat fundat majoritàriament per membres de CCOO designats per la seva comissió executiva confederal.

Quins són els seus àmbits d'activitat?

Bàsicament són cinc: informació, formació, assessorament, investigació i comunicació. Pel que fa al primer àmbit, tenim un servei d'informació i documentació per atendre consultes sobre diferents aspectes (tècnics, legals, sindicals) relacionats amb la salut laboral i el medi ambient. Pel que fa a la formació, dissenyem plans formatius amb la finalitat de millorar les capacitats d'intervenció dels representants sindicals. En l'àmbit de l'assessorament, coordinem una xarxa territorial de gabinets tecnicosindicals per a l'assessorament dels delegats i delegades de prevenció i dels comitès de seguretat i de salut, a més d'oferir suport tècnic a les federacions sectorials del sindicat. Quant a la investigació, promovem línies d'interès sindical amb mitjans propis i en col·laboració amb entitats universitàries i de l'àmbit científic. Finalment, en l'àmbit de la comunicació, difonem coneixements i informacions, i promovem activitats de debat social sobre els problemes de salut laboral i de medi ambient.

Quines són les seves línies d'investigació en salut laboral i medi ambient?

N'hi ha de diferents i es modifiquen segons les necessitats i els projectes. Duem a terme una activitat investigadora de suport a altres accions com ara la detecció de necessitats o impactes en matèria de formació i promovem les investigacions sobre qüestions amb un interès social especial com ara la precarietat, la substitució de productes tòxics o factors de risc psicosocial.

Cal destacar, per exemple, un projecte iniciat aquest any i que es prolongarà durant almenys els dos anys vinents: l'anàlisi, avaluació i intervenció davant un risc químic en el context d'un futur sostenible. Aquest projecte el desenvolupen conjuntament les àrees de l'ISTAS de Medi Ambient i Salut Laboral i l'Oficina Tecnicosindical Europea de Salut Laboral (BTS).

A més, acabem de completar la publicació a Internet d'una base de dades pròpia que recull informació sobre l'ús, els límits i la perillositat —tant per a la salut de les persones

*El repte d'unificar i reconduir
tota la legislació sobre productes
químics cap a una estratègia comuna
serà vital en la construcció d'una
Europa sostenible*

El 17,1% dels treballadors, uns dos milions, manipula productes nocius o tòxics al seu lloc de treball

com per al medi ambient— d'un miler de substàncies químiques. Aquesta base de dades es pot consultar a l'adreça <<http://www.istas.ccoo.es>>, a l'apartat de «recursos sindicals», RISCTOX, i es pot completar amb l'oferta d'informació sobre substàncies cancerígenes.

La producció, utilització, comercialització i emissió de substàncies químiques a les nostres vides i al medi ambient posen de manifest els forts vincles que existeixen entre el risc químic i els llocs de treball, la salut pública i la contaminació ambiental.

Les polítiques de risc químic existents han fracassat en la prevenció de la degradació general de la salut de les persones i el medi ambient. Normalment, aquestes polítiques apareixen massa tard, no protegeixen el 100% de la població (per exemple, els valors límits estan basats en homes joves), es controlen només parcialment i no resolen el problema. A més, cal destacar que allò que es controla al lloc de treball s'emeta al medi ambient. Les polítiques de gestió del risc químic no han estat coherents ni unificades en les àrees de seguretat alimentària, agricultura, salut pública, medi ambient i salut laboral. El repte d'unificar i reconduir tota la legislació sobre productes químics cap a una estratègia comuna serà vital en la construcció d'una Europa sostenible, ja que requereix la pràctica de la integració de criteris socials, mediambientals i econòmics.

Des d'un punt de vista ambiental, quins són els principals problemes de salut que afecten els treballadors espanyols? Quines substàncies són les més conflictives? Quins sectors presenten un risc més elevat?

No existeixen indicadors que ens permetin asseverar amb exactitud els principals problemes de salut laboral derivats d'exposicions ambientals, però si es fan servir indicadors indirectes, com els de la IV Enquesta nacional de condicions de treball, o si s'analitza el nombre o tipus de demandes que arriben al nostre Servei d'Assistència Tècnica i Assessorament en Salut Laboral, podem concloure que els principals factors de risc ambientals són la il·luminació, el soroll, la temperatura, la humitat i els agents contaminants. En relació amb aquests darrers, es pot afirmar que les malalties professionals identificades durant l'any 2000 en epígrafs relacionats amb agents químics van assolir la xifra de 2.860¹

Aquests indicadors de danys a la salut satisfan només parcialment les necessitats d'informació. En aquest sentit, la IV Enquesta nacional de condicions de treball² ens aporta informació complementària. El 27,7% dels treballadors estudiats, 3.227.272,³ està exposat a agents contaminants químics, bé per inhalació de pols, fums, vapors, gasos, etc. o per manipulació de productes nocius o tòxics. El 17,1% dels treballadors, uns dos milions, manipula productes nocius o tòxics al seu lloc de treball. Aquesta manipulació és més freqüent al sector industrial (27,1%) i, dins d'aquest sector, a la indústria química.

El 19,7% dels treballadors respira pols, fums, gasos o vapors nocius o tòxics al seu lloc de treball. La inhalació és més freqüent al sector de la construcció (35,7%), tot i que el sector industrial (34,3%) s'hi apropa molt. Dintre del sector industrial, destaquen les indústries de manufactura (45,5%).

Fent servir la base de dades CAREX sobre l'exposició a substàncies cancerígenes de treballadors a Espanya, podem identificar substàncies, indústries i treballadors exposats.

Substàncies d'exposició més freqüents	Treballadors exposats	Indústries
Silici	405.000	Mineria, canteres, túnels
Pols de fusta	398.000	Fusteria, mobles
Fums de motors dièsel	274.000	Tallers, transport terrestre i marítim
Hidrocarburs aromàtics	55.000	Refineries, tallers, obres públiques
Benzè	90.000	Refineries, indústria química
Crom	57.000	Metal·lúrgia, aliatges, soldadura, cromats
Cadmi	16.000	Aliatges, soldadura, pigments
Níquel	43.000	Aliatges, acer, niquelat
Amiant	57.000	Fibrociment (uralites), tèxtil, aïllants tèrmics
Formaldehid	71.000	Plàstics i resines, desinfectants, seda artificial

Un dels aspectes més importants del càncer és el llarg període de temps que transcorre des que ens exposem a aquests productes tòxics fins que apareixen els primers símptomes evidents de la malaltia. Aquest període s'anomena latència. Els càncers produïts per l'amiant, com ara el mesotelioma pleural, poden aparèixer entre 25 i 40 anys després de la primera exposició; d'altres tipus de càncer, en canvi, com els càncers de la sang, apareixen entre 4 i 5 anys després.

El càncer professional causa entre un 4% i un 6% del total de morts per càncer. Això vol dir que al nostre país moren cada any de 4.000 a 6.000 treballadors per exposició a cancerígens a la feina.

***El càncer professional
causa entre un 4% i un 6% del total de
morts per càncer***

Existeixen dades sobre mortalitat per càncer professional?

Ja fa alguns mesos que hem posat en marxa un sistema de registre de les consultes, que gestionen 120 professionals de l'àmbit territorial de salut laboral de CCOO. Aquest sistema, que encara s'ha de desenvolupar del tot, aporta informació sobre determinats aspectes que són motiu de consulta fonamentalment per part de delegats i delegades de prevenció. A finals de setembre s'havien registrat unes 2.700 consultes.

L'exposició al risc és el tema que, fins ara, ha rebut més consultes: un terç del total. D'aquestes consultes, una de cada cinc fa referència a l'exposició a substàncies químiques, amb la qual cosa aquest tema se situa en segon lloc, tot i que molt a prop dels factors de seguretat. A més, el risc químic és present a la resta d'intervencions i consultes, ja que impregna els continguts de danys a la salut, d'avaluació de riscos, de vigilància de la salut, etc.

Els productes que reben més consultes són els dissolvents, les pintures i els tints; les resines, els plàstics i els seus components; els elements relacionats amb processos específics de metal·lúrgia, els conservants de la indústria de l'alimentació i els productes cancerígens dels processos d'extracció de crus i minerals no metàl·lics, coqueries, refinació de petroli i producció de gas. Té una rellevància especial la presència a tots els sectors dels productes de neteja relacionats amb els riscos de l'exposició a lleixius, amoníacs, dissolvents, desincrustants i d'altres agents i mescles.

Jo crec que el nivell cultural mai no és suficient, però en aquest camp cal col·locar les responsabilitats on pertoca. L'empresari té la potestat exclusiva d'organitzar la producció i d'escollir els procediments, els materials i les qualificacions que vulgui. Per tant, és ell, personalment o a través dels seus assessors del Servei de prevenció, qui ha de posar un nivell de suficiència cultural adequat que li permeti gestionar la prevenció amb garanties de seguretat per a les persones i el medi ambient. Per desgràcia, això no és així, com ho demostra l'imparable augment dels accidents laborals i de les malalties professionals. Quan els treballadors no tenen prou cultura preventiva, la formació general i específica sobre els riscos als quals es troben exposats és responsabilitat de l'empresari.

Referències

- ¹ Registre d'accidents de treball i malalties professionals del Ministeri de Treball i d'Assumptes Socials. ATE-38-39-40. Epígrafs: malalties professionals produïdes per agents químics, de la pell produïdes per agents no inclosos anteriorment, per inhalació de substàncies i d'agents no inclosos anteriorment i malalties sistèmiques. <http://www.mtas.es/Estadisticas/anuario00/ATE/Index.html>
- ² IV Enquesta nacional de condicions de treball. Avanç de resultats. Institut Nacional de Seguretat i Higiene en el Treball. Ministeri de Treball i d'Assumptes Socials. http://www.mtas.es/insht/statistics/enct_4.html
- ³ EPA, quart trimestre 2000

© Pilar Cortés